

Juryrapport vertaalwedstrijd 2022

Het korte verhaal ‘De laatste landing’ van Andrej Koerkov speelt zich af in Oekraïne ten tijde van de pro-Russische president Koetsjma, onder wiens bewind de corruptie een hoge vlucht nam; oligarchen zagen hun kans schoon, parlementariërs en journalisten waren hun leven niet zeker. Zo werd in 2001 de journalist Gongadze ontvoerd en vermoord, naar later bleek op instigatie van Koetsjma zelf. In ‘De laatste landing’ licht de verteller met hulp van zijn vrienden de Duitse belastingbetaler op: tijdens een vakantie krijgt hij het zogenaamd spontaan aan zijn lever, terwijl deze door overmatig drankgebruik al is aangetast; hij wordt geopereerd en uitgerust met een nieuwe lever; de donor blijkt een gekidnapt kandidaat-lid van het parlement te zijn, wiens organen door criminelen aan de hoogste bieder zijn verkocht. De hele operatie wordt gemonitord door de geheime dienst. Dat de verteller uiteindelijk zelf het loodje legt en het toch kan navertellen is natuurlijk ongerijmd, maar het verhaal komt akelig dicht in de buurt van de werkelijkheid: uit het leven gegrepen louche politiek en louche zaken.

Voor de jury is het altijd weer verrassend te zien op hoeveel verschillende manieren de inhoud van een tekst, en zelfs de inhoud van een zin, in vertalingen kan worden weergegeven. In zijn publicaties over het ‘Betekenis ⇔ Tekst Model’ laat de Russische linguïst Игорь Мельчук zien hoe de ‘betekenis’ van zelfs een eenvoudig zinnetje als Мы с Иваном друзья со школьных лет op tientallen manieren kan worden geparafraseerd in een ‘tekst’ zonder dat de boodschap geweld wordt aangedaan. Zo kan мы ... друзья ook uitgedrukt worden met мы дружны, дружим, в дружбе en у нас дружба; со школьных лет met со школы, со времен школы en с тех пор, когда мы учились в школе; мы с Иваном друзья met я друг Ивана, Иван мой друг, я дружу <дружен, в дружбе> с Иваном, Иван дружит <дружен, в дружбе> со мной ... etc. etc. Bij het vertalen van Koerkovs tekst waaiert de Nederlandse tekst net zo uit, zodat bij de 18 ingeleverde vertalingen zelfs bij de eerste zin al nergens helemaal hetzelfde meer is, ondanks dat die zin een koele, zakelijke mededeling bevat. Bij de tweede zin zijn de verschillen veel groter. Ter illustratie een stukje daarvan met alle vertalingen:

Старый ‘боинг’ ... исписанный трафаретными китайскими иероглифами...

vert. 1	De oude Boeing ... die was volgeplakt met Chinese karakters...
vert. 2	De oude Boeing ... vol gestencilde Chinese karakters
vert. 3	De oude Boeing ... volgekalkt met Chinese sjabloonkarakters...
vert. 4	... de oude Boeing ... vanbinnen bestencild met Chinese karakters...
vert. 5	De oude Boeing ... die was bedrukt met Chinees karakterschrift...
vert. 6	De oude Boeing ... volgesjabloneerd met Chinese karakters...
vert. 7	De aftandse Boeing ... waarop de oude Chinese tekens door de belettering heen schenen...
vert. 8	De oude Boeing ... volgeschreven met Chinese karakters...
vert. 9	De oude Boeing ... en bedrukt met Chinese karakters...
vert. 10	De oude ‘Boeing’ ... beplakt met van die typische Chinese hiëroglfen...
vert. 11	De oude ‘Boeing’ ... beschilderd met de stereotiepe Chinese karakters...
vert. 12	De oude Boeing ... bestikkerd met Chinese karakters...
vert. 13	Een oude Boeing ... volgekliederd met gestencilde Chinese tekens...
vert. 14	Een oude Boeing ... met overal opschriften in gestencilde Chinese karakters
vert. 15	De oude Boeing ... met behulp van sjablonen beschilderd met Chinese karakters...

- vert. 16 De oude Boeing ... vol gesjabloneerde Chinese hierogliefen...
- vert. 17 De oude Boeing ... voorzien van gesjabloneerde Chinese karakters...
- vert. 18 De oude Boeing ... bedekt met gestencilde Chinese karakters...

Мельчук zou heel blij zijn geweest als hij had gezien dat er een zo grote hoeveelheid verschillende parafrases was bedacht, maar als hij Nederlands had gekend, zou hij gemerkt hebben dat de boodschap op een aantal plekken de vertaalslag niet ongeschonden heeft overleefd. Maar ook zou hij gezien hebben dat er heel mooie vertalingen bij zijn. Die beide aspecten te evalueren was de taak van de jury.

Het tekstfragment dat voor de vertaalwedstrijd van dit jaar werd geselecteerd, bevat wellicht weinig echt lastige vertaalproblemen, maar misschien is er toch sprake van ‘bedrieglijke eenvoud’. Dat een tekst niet lastig te begrijpen is, betekent natuurlijk niet per se dat het vertalen óók makkelijk gaat. Dit laatste zie je vooral als je de vertalingen zonder de brontekst ernaast zou lezen. De blik van de lezer blijft dan zeker weleens hangen aan minder geslaagde formuleringen of een zin die niet lekker loopt, maar de jury is opgetogen over de kwaliteit van de inzendingen en het was dan ook niet zo eenvoudig om snel een winnaar uit de achttien inzendingen op te vissen.

We zullen nu echter geen cirkels boven de landingsbaan blijven maken, dus *fasten your seatbelts*, hier komen de namen van de winnaars, in de volgorde ‘brons’, ‘zilver’ en ‘goud’. De derde, bronzen plaats is voor vertaling nummer 15. In deze vertaling kwam de jury een aantal erg goed verwoorde zinnen tegen, zoals: ‘Zo’n vijf minuten na het stoppen van de motoren kwam er een bus naar het vliegtuig rijden en haastten de passagiers zich naar binnen om een zitplaats te bemachtigen’. Wie niet aan deze vertaalwedstrijd heeft deelgenomen, vindt het waarschijnlijk geen spectaculaire zin, maar alle anderen weten dat er getimmerd en geschaafd moest worden om van de zin in de brontekst een goed lopende Nederlandse constructie te maken. Ook de eufonische passage ‘зажужжал, зашуршал’ heeft in deze vertaling een mooi equivalent gekregen in de vorm van een alliteratie: ‘In de comfortabele wachtruimte van de douanehal was het ineens vol geroezemoes en geritsel van declaratieformulieren’. De auteur van deze vertaling is Gretske de Haan.

De vertaler met het nummer 6 hanteert een enigszins hoger stijlregister, maar doordat hij/zij daar consistent in is, stoort dit niet. De mollige (пухленькая) stewardess is in deze vertaling ‘volslank’ geworden en de verteller ‘varen’ rillingen over de rug. ‘Weer moest ik even gniffelen’ vonden we een heel mooie vertaling voor ‘я в очередной раз усмехнулся’. De vertalers die het zilver krijgen zijn Annelies de hertogh en Els de Roon Hertoge.

Uit het nummer van de winnende vertaling – nummer 17 van de 18 – meent de jury te kunnen afleiden dat het om een relatief late inzending gaat. Misschien heeft de vertaler de tijd genomen om de tekst een paar dagen te laten liggen en hem een paar keer te herlezen alvorens de verzendknop in te drukken. In elk geval maakt deze vertaling een zeer verzorgde indruk, er staan nauwelijks echte fouten in. De Nederlandse zinnen lopen heel soepel, maar zijn tegelijk een getrouwe weergave van het Russisch. De vertaler maakte succesvol gebruik van idioom, zoals ‘Ik was de rust zelve’ voor ‘На душе было спокойно’. Als een van de weinige kandidaten, ten slotte, heeft nummer 17 het woord ‘реликтовый’ (met betrekking tot een oud sovjetpaspoort) correct vertaald. Het gaat inderdaad om een ‘relikt’ en niet om een ‘relikwie’, een term met religieuze connotaties. Kortom, de jury is van oordeel dat de gouden vertaling dit jaar van de hand is van Jos Moortgat en Titia Vuyk.

We feliciteren alle deelnemers van harte met hun inzendingen. De redactie van *Tijdschrift voor Slavische Literatuur* nodigt de winnende vertalers graag uit om het hele verhaal in dit blad te publiceren.